

ret című írásában pedig tisztelettel és csodálattal adózik Dájbukát Gergelynek, aki tűzön-vízen keresztül betartja ígéretét. Mindezek a fent említett, örményekről szóló prózagyjűteményben olvashatók.

A székely írók közül többek közt Nyírő József, Tamási Áron, Benedek Elek, Csulak Lajos írt az örményekről. Közülük Csulak Lajos szól a legenyhébben róluk – az ő novelláját választja ki az előadó felolvasásra. Tamási valósággal letolvajozza az örmény boltost, Benedek Eleknél majdnem meglincselik, mert több pénzt kínál egy földért, ellehenítlenítve így a székely helyzetét („Úgy kell neki, ki hívta őt ide?” – adja a súlyos kérdést Benedek Elek egyik mellékszereplője szájába...) Nyírőnél pedig a dúsgazdag örmény túljár ugyan a székely eszén, de a két furfangos székely válaszképpen túljár az örmény eszén, anyagi csődbe sodorva őt – csak hogy kioktassák a jövevényt a keresztényi becsületről, így a novella végén a tanulság.

Levonhatunk-e bármiféle általános következtetést ezekből az írásokból arra vonatkozólag, hogy milyenek az örmények? A válasz nyilván nem – foglalja össze Kali Kinga. „Mert minden felemlített tulajdonság igaz – viszont az ellenkezője is igaz. Az örmények ezekben az írásokban életvidámak, kedvelik az élet örömeit, nagyvonalúak – de ugyanakkor fősvények, megvonják maguktól az élet élvezeteit, hogy kuporgathassanak beláthatatlan célokra. Jól forgatják pénzüket: gazdaságosak vagy fősvények? Hol a határ mindebben? Hiába töltöttük el itt az időt arra, hogy kiderítsük, milyenek az örmények; remélem, a kérdőívekből ez körvonalazottabban ki fog derülni!”

A kutató végezetül említésre méltónak tartotta, hogy szóljon arról, a nem örmény származású írók, a magyar írók kiemelik az örmények fizikai tulajdonságait is (ami tekintve az idegenséget, a másságot, nyilván-

való): mint például a nagy orr, fekete szem, sötét színek. „Ez is szembetűnő különbség a magyar és örmény írók művei között, amit meg kell említeni: amit az örmény író természetesen vesz a fajtájánál, azt a magyar megjegyzi: és hosszan ecseteli a fizikai másságot. Azt sem áttolja megírni, hogy az örmények szőrösök – így például Hunyady Sándor *Az örmény úr majmai* című tárcájában, vagy Szép Ernő *Az örmény isten* című álmatag novellájában, ami ugyancsak egy megindító írás az örményekről.”

Zárszóként az előadó Kali Kinga felolvasta, miként ír Szongott Kristóf a *Szamosújvár szabad királyi város monográfiája 1700-1900* című művében az örményekről a *Nemzeti vonások, erények és hibák* fejezetben. Kiemelte, hogy Szongott deklaráltan összegyűjtött jellemzéseket ad közre az örményekről, és a felolvasott részlet éppen egy örményeket igen jól ismerő, de nem örmény származású ember tollából származott – a felolvasott részlet méltán alátámasztotta a kutató téziséit, miszerint az armenizmus idejére, a 19-20. század fordulójára az örményekkel szembeni előítélet megváltozóban van, a könyvek lapjain is.

A klubműsor végén a klub háziasszonya fontos információkat nyújtott át a soron következő programokról, a nyári utazásokról, illetve az áprilisi parlamenti választásokról. Hangsúlyozta, „mi magyarok vagyunk örmény gyökerekkel, számunkra az országunk sorsa a legfontosabb.” (A választásokkal kapcsolatos cikkünk a 16–19. oldalon.) Megtudtuk azt is, hogy a március 2-ai Orlay utcai zeneagapé előadója, az ifjú konzervatóriumi hallgató, *Vörösváry Márton* hegedű- és zongoraművész a fiatal virtuózok nemzetközi versenyén tizenhat művésszel együtt szerepelt, Magyarországot egyedül képviselte, és harmadik díjat kapott. (Írásunk a 33–35. oldalon)

dr. Sasvári László

Történelmi távlatban a magyarországi örmények

Az örmény a világ egyik legősibb kultúrnemzete. A magyarság már a vándorlások során kapcsolatba került velük. Sőt, voltak olyanok is, akik csatlakoztak hozzájuk, mint azt egyes régészeti emlékek sejtetik. Vannak olyan Árpád-kori templomaink, melyeknek egyes elemei örmény jelleget mutatnak, ilyen például Heves megyében Tamászentmária temploma és a közeli Feldebrő.¹ De idekötethetők a körtemplomok (belül hatkarélyos templomaink) is.² (Kiszombor, Karcsa stb.)

Hadd idézzük néhai Guzsik Tamás építéstörténész szavait! (Az ő személye ismert volt a budapesti örmény katolikus templom – Budapest XI. kerület, Orlay utca 6. – látogatói körében!) „... Feldebrő és Tamászentmária templománál... az oltár terét nem lehetett a templomhajóból tengelyesen, lépcsőn megközelíteni. A szentély egy kb. egy méter magas pódiumon áll, ahová csak kétoldalt vezetett fül lépcső. Ismereteink szerint csak az örmény liturgiára jellemző.”³

Építészeti örökség, hazánkban dolgozó örmény építésszek, vagy örmény szertartású hívősereg van a háttérben? Erre nem tudunk válaszolni!

A középkor folyamán is voltak örmények Magyarországon, egyes kutatók említenek Esztergomban örményeket, de sokat ezekről nem tudunk. Örményekkel főként a XVII. századtól találkozunk, s ezek elsősorban Erdélyhez kötődnek.

Szót kell ejtenünk a „bűvös” 1672-es évszámról. Úton-útfélen idézik, hogy ekkortól vannak Erdély földjén örmények: I. Apafi Mihály hívta őket, s mintegy 3000 család jött 12 000-15 000 fővel.⁴

A számadatok nagyon magasak. Külön kutatás tárgyát képezné ezek helyesbítése.

(Tudomásom szerint egyes közelmúltban megjelent tanulmányok érintették ezt a kérdést!) Volt persze visszavándorlás is.

Az erdélyi örmény bevándorlás okai részben a megélhetés kereséséből fakadnak, s itt meg kell említenünk, hogy nagyrésztük szarvasmarha-kereskedő volt. Beszélő név: Kapdebó (cap de bou) = ökörfej, románul. Kapcsolódik hozzájuk a tímár mesterség. Részben jöttek vallási okokból, mert más hitre akarták őket kényszeríteni, főként Lengyelországban.⁵ Végül az erdélyiek mégis örmény katolikusokká lettek. Nem alakult ki – néhány helyi jellegű egyházközösségen túlmenően – nagyobb mérvű örmény katolikus egyházszervezet, különféle ellentétek miatt. A négy történelmi örmény katolikus egyházközösség (Csíkszépvíz, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós, Szamosújvár) főhatósága a gyulafehérvári püspök lett. Csak 1930-ban alakul egy apostoli kormányzó-ság, melynek élén egymásutánban 4 örmény szertartású lelkész állt. 1992 óta a címet a gyulafehérvári érsek viseli.⁶

Érdemes volna az örmények, s a másik kereskedő nép, a görögök között párhuzamot vonni. Egy ilyen összehasonlítás nyomán feltűnne, hogy az erdélyi örményeknek a körében kialakult egy sajátos folklór, míg a görögöknél kevésbé, bár azok több közösséggel rendelkeztek. Az erdélyi örmény folklórnak szép szakirodalma van. Említjük meg Szongott Kristóf nevét, a XX. századiakból Tarisznyás Györgyi és Tarisznyás Márton nevét. Előbbi az örmény karácsonyi ünnepkört, az utóbbi a gyergyói örmények néprajzát dolgozta fel.

Az örmény gyökerű Dániel Ernő (1843–1923), kereskedelmi miniszter, a millenniu-

mi kiállítás (1896) főszervezője elérte, hogy „a kiállítás etnográfiai csarnokában örmény stand is volt.⁷ S felvetődik bennem a kérdés, mondván, hogy a Szentendrei Szabadtéri Múzeum tervez egy erdélyi tájegységet, nem kaphatnának ott – legalább – egy saroknyi helyet az örmények is? (Felvetődött még bennem az is, hogy mondjuk a felföldi mezőváros tájegységben helyet kaphatnának a görögök?)

Nagy a családszeretet és a származástudat, jóval nagyobb, mint a görögökben, ugyanígy nagyobb valamivel még a valláshoz való ragaszkodás is, s ennek volt köszönhető, hogy az 1920-as években létrejött a budapesti örmény katolikus közösség, melynek a történetéről napjainkban is jelent meg írás.⁸ Ma is – számos nehézség ellenére – fennáll azok számára, akik egyházjogiilag örmény szertartású katolikusok. Számukat nehéz meghatározni, de voltak idők, mikor az volt az egyetlen hivatalosan fennálló szervezete a hazai örménységnek.

Az örmények elhagyván a kereskedést, értelmiségi pályákra mentek. Szerepet vittek a társadalmi életben. Pl. a Magyar Cserkészszövetség elnöke 1932–1942 között az örmény gyökerekkel rendelkező dr. Papp Gyula volt. Erről még az örmény lelkeség épületében levő múzeum is tanúsodik. Kisdíák koromban Zakariás nevű, veszprémi cserkészfiúkkal, mint cserkészekkel találkoztam, akik zenéltek is! (Lábjegyzet: Szerk. megjegyzés: Zakariás Antal Dirán és +Zakariás Oszkár Áram testvérekről van szó, akik közül véletlenül Antal Dirán az EÖGYKE Elnökségi tagja ugyanúgy, mint ahogy a cikk írója is.) Egy csapatban voltam Lengyel Endre cselóművésszel, egy cserkész társam nagyanyja is örmény volt. Az örmények megtalálhatóak voltak a XX. század folyamán is a társadalmi élet minden területén.

Sajátos neveik alapján könnyen megtalálhatóak. Már fiatal koromban felfigyeltem erre. Anyai ágon gyöngyösi vagyok, s az általam ismert gyöngyösi lakosok között négy személlyel kapcsolatban gondoltam örmény eredetre. Hadd említsem őket:

1. Kabdebó János városi főmérnök;
 2. Papp István gimnáziumi tanár – aki előzőleg Szamosújváron is tanított – tudtommal felesége: Govrik-lány;
 3. Bedros családnevű temetkezési vállalkozó, (Bedrosz = Péter, örményül)
 4. Bogdán családnevű fűszeres.
- A két utóbbi feltételezés!

Gyöngyösön volt Gorove utca is. (Gorove nevű földbirtokos volt a szomszédos Szolnok megyében!)

Az 1915-ös menekültek nem voltak nagy számmal, köztük több neves szőnyegkereskedő és -szakértő.

A hazai örmények létszám szerint a 13. helyen állnak.⁹

Nemzetiség	kulturális kötődés	anyanyelv	nyelvhasználat
620	836	294	300

Magam részéről a 836-os számot úgy tekintetem, hogy abban benne foglaltatik a három másik számadat, bár lehet, hogy van átfedés, főként az 1. és 2. kérdés számait tekintve!

Az erdélyi örmény gyökerekkel rendelkezők – pár fő kivételével – nem tudnak örményül, a 3-4. kérdésekre adott válaszok elsődlegesen az utóbbi évtizedekben hazánkat választó örményekre vonatkoznak (s közöttük vannak olyanok is, akik még az 1915-ös megszárlások után hazánkba kerülők leszármazottai). Az örmény katolikusokat pedig a 2. kérdésre válaszoló körében keresném.

(A 2011-es adatokat írásunk elkészítésekor még nem tették közzé!) Az örmény önkormányzatok, egyesületek is foglalkoznak hagyományörzéssel.

Végezetül szeretném megemlíteni, hogy Kali Kinga kutató mélyrehatóan foglalkozott a hazai örmény kisebbség helyzetével, rétegződésével. Előadásban elhangzott s nyomtatásban is megjelent több ízben.¹⁰

Ugyanakkor áprilistól szeptember közepéig a Budapesti Történeti Múzeumban volt látható: Távol az Araráttól – Örmény kultúra a Kárpát-medencében, melyet egy tanulmánykötet–kiállítási katalógus¹¹ ismertet igen színvonalasan!

¹ Horváth Zoltán – Gondos Béla: Ani, az ősi örmény főváros és magyar vonatkozásai, Budapest, 2003, 140-147., 148-149. oldal

² I.m. 10. oldal

³ I.m. 12-13. oldal

⁴ Gazdovits Miklós: Az erdélyi örmények történetéből, Kolozsvár, 2000, 29. oldal

⁵ I.m. 17. oldal

⁶ A romániai katolikus örmények ordináriátusa, Kolozsvár, 2001, 35. oldal

⁷ Gazdovits: i.m. 78. oldal

⁸ Balogh Margit: Az örmény katolikus fogolykiváltó Boldogasszony és Világosító Szent Gergely személyi plébánia, In: A katolikus Budapest I., Budapest, 2013.

⁹ Népszámlálás, 2001., 4. Nemzetiségi kötet, Budapest, 2002, 203. oldal

¹⁰ Kali Kinga: Kulturális stratégiák: armenizmus és neoarmenizmus, In: Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek, 2013 szeptember, 4-9. oldal, október, 40-44. oldal

¹¹ Kovács Bálint–Pál Emese szerk.: Távol az Araráttól – Örmény kultúra a Kárpát-medencében, Budapest, 2013

(Elhangzott 2013. november 14-én A magyarországi nemzetiségek hagyományos kultúrája c. konferencián. Rendezte a Magyar Művészeti Akadémia Néprajzi, Népművészeti Tagozata és az MTA BTK Zenetudományi Intézet)

A kínai naptár

A kínai naptár szerint **2014 a Ló éve**, amely a „vetés” és az „alapozás” éve. Alaposan, megfontoltan, lépésről lépésre tudjuk lefektetni jövőnk alapköveit.

A Ló éve pozitív változásokat tartogat anyagi helyzetünkre vonatkozóan, valamint ebben az évben lehetőségünk nyílik arra, hogy lefektessük jövőnk alapköveit. A lehetőséggel tudni kell élni, megfontoltan és egyben magabiztosan dönteni. Év elején nagy lendülettel kell belevágni a dolgokba, és főként a nagy jelentőséggel bíró lehetőségekre összpontosítsunk. A nagy döntéseknél mindig legyen „B” tervünk is. Anyagi helyzetünk stabilizálódását a tavasz vagy az ősz hozza meg. Az idei évben különösen ügyeljünk lelki egyensúlyunkra, valamint erősítsük szívünket és érrendszerünket. Mellőzzük a túlzott energiabevitelt az étkezések során, és igyekezzünk higgadtan kezelni a stresszes helyzeteket. A Ló évének fő sajátossága magabiztosságunkban, akaratérőnkben, határozottságunkban, felelősségteljes cselekedeteinkben és megértő hozzáállásunkban mutatkozik meg.

Az egészség az egy (1), azonkívül minden nulla (0). Ha nincs egy, az utána következő összes nulla fölösleges.